

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงห่าง ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ให้มีความสามารถในการพึ่งตนเอง โดยการมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลอุโมงค์และชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ศึกษาทบทวนการดำเนินชีวิตและความสามารถในการพึ่งตนเอง ด้านต่าง ๆ ที่ผ่านมา ของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงห่าง ตำบลอุโมงค์
- 2) เพื่อค้นหาปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของเกษตรกร
- 3) เพื่อถอดบทเรียนการดำเนินงานของเทศบาลตำบลอุโมงค์ในการหนุนเสริมเกษตรกร ให้มีความสามารถในการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ
- 4) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงห่าง ตำบลอุโมงค์ให้มีความสามารถในการพึ่งตนเองโดยการมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลอุโมงค์และชุมชน และ
- 5) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรพึ่งตนเองในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงห่าง ตำบลอุโมงค์

กระบวนการ โดยเริ่มจากการศึกษาของทีมนักวิจัยชาวบ้านที่ทบทวนข้อมูลการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในตำบลอุโมงค์ วิธีการทำการเกษตร การพึ่งพิงตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยีและทางด้านจิตใจ ปัญหาในการทำการเกษตร ผลกระทบด้านสุขภาพจากการทำการเกษตร แนวคิดในการสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรของเทศบาลตำบลอุโมงค์ รวมทั้งบทบาทของชุมชนโดยใช้เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้บนฐานข้อมูลความเป็นจริงที่มีอยู่ ประสพการณ์ของทีมนักวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง การเก็บรวบรวมข้อมูล การทดลองปฏิบัติการและวัดผล การทัศนศึกษาดูงานในพื้นที่ต้นแบบ แนวทางการสร้างการเรียนรู้ให้กับเกษตรกร การสรุปและค้นหาทางเลือกเพื่อการพัฒนาเกษตรกรให้ยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีการหนุนเสริมจากทางเทศบาลในการจัดกิจกรรมงานวันเกษตรกรอินทรีย์ตำบลอุโมงค์ การประกวดครัวเรือนเศรษฐกิจพอเพียงตำบลอุโมงค์ การหนุนเสริมองค์ความรู้ และเชื่อมโยงไปสู่การจัดการด้านอื่น ๆ ของตำบลอุโมงค์

ผลการดำเนินงาน

จากการทบทวนการดำเนินชีวิตและความสามารถในการพึ่งตนเองที่ผ่านมาของเกษตรกรพบว่าเกษตรกร มีการเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต จากเกษตรแบบพอเพียงพึ่งตนเองสมัยรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งเดิมอุโมงค์ เคยเป็นพื้นที่ของการปลูกข้าว ปลูกผัก และผลไม้หรือลำไย เป็นการปลูกไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนที่เหลือจึงขาย แต่ปัจจุบัน เกษตรได้เปลี่ยนพื้นที่จากการทำนา เป็นทำสวนลำไย และปลูกพืชผักเพื่อการจำหน่าย เกษตรกรที่ทำนา ปัจจุบันเหลืออยู่ไม่ถึง 10 ราย เป็นการทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ มีการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีและยาฆ่าแมลงในการทำการเกษตร แต่พอเข้าร่วมโครงการครัวเรือนเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลอุโมงค์ ทำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ได้รับรู้และตระหนักถึงต้นทุนที่เพิ่มขึ้นของการ

ใช้เกษตรเคมี จึงมีการปรับเปลี่ยนทัศนและพฤติกรรมหันมาใช้เกษตรธรรมชาติเข้าช่วยเพื่อลดต้นทุนการผลิต เช่น การใช้ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ และสมุนไพรไล่แมลง เป็นต้น และรับรู้ถึงปัญหาการใช้เกษตรเคมีที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร มีการเผยแพร่ตามความรู้ในการใช้สมุนไพรในการเกษตร และการทำเกษตรแบบธรรมชาติซึ่งมีผลดีต่อสุขภาพ เผยแพร่ในกลุ่มเกษตรกรได้รับทราบ รวมทั้งเกษตรกรได้หันมาเอาใจใส่ในการรักษาธรรมชาติ การให้ความสำคัญกับการตรวจวัดค่าของดินก่อนทำการเกษตร การดูแลรักษา น้ำในลำเหมือง ลำคลอง ที่ใช้ในการเกษตร การให้ความสำคัญกับการตรวจหาสารเคมีปนเปื้อนในเลือดเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตามภาวะ ด้านรายจ่ายและปัญหาหนี้สินยังเป็นปัญหาของเกษตรกร ในการลงทุนทำการเกษตร และเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้ให้ความสนใจในการจัดตั้งกองทุนของกลุ่มเพื่อช่วยเหลือสมาชิก ที่มีชื่อว่า “กองทุนครัวเรือนเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งหลังเสร็จสิ้นโครงการในขณะนี้ กองทุนมีเงินประมาณ 150,000 บาท (หนึ่งแสนห้าหมื่นบาท) และมีการรับสมัครสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะพัฒนาระดับการออกระเบียบ กติกา การปฏิบัติในด้านการเงินของกลุ่มที่มีความมั่นคงในอนาคตต่อไป

การให้การส่งเสริมของเทศบาลตำบลอุโมงค์เพื่อให้เกษตรกรมีความสามารถในการพึ่งตนเอง ตระหนักและให้ความสำคัญกับการพัฒนากลุ่มเกษตรกรมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีแนวคิดในการพัฒนาให้เกษตรกรสามารถเรียนรู้ และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ได้มีการจัดตั้งกลุ่มครัวเรือนเศรษฐกิจพอเพียง 84 ครัวเรือนทำความดีถวายเป็นหลวง เน้นให้เกษตรกรมีการพัฒนาศักยภาพของตนเอง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำกระบวนการวิจัยชุมชนเป็นเครื่องมือในการช่วยเหลือ ซึ่งปัจจุบันกลุ่ม 84 ครัวเรือนมีสมาชิกจำนวน 252 ครัวเรือน ใน 11 หมู่บ้าน มีกองทุนครัวเรือนเศรษฐกิจพอเพียง ไว้คอยดูแลช่วยเหลือสมาชิก เทศบาลตำบลอุโมงค์ มีการตั้งงบประมาณสนับสนุนกลุ่มจำนวนประมาณ 200,000 บาท เป็นประจำทุกปี นอกจากนั้น ยังได้ส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรให้มีความสามารถพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการอบรมให้ความรู้ การจัดทัศนศึกษาดูงาน การจัดทำเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นวิทยากรชุมชน เป็นต้น รวมทั้งการช่วยสนับสนุนในการจัดตั้งกองทุนของเกษตรกร และการพัฒนาระบบการจัดทำแผนชุมชนของเกษตรกร เพื่อเกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้อย่างเป็นระบบ

แนวทางในการพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่ของเทศบาลตำบลอุโมงค์ ได้มุ่งเน้นให้เกษตรกรได้เกิดการเรียนรู้ในข้อมูลของตนเอง เรียนรู้ข้อมูลของชุมชน และเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมของเกษตรกรที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้เกษตรกรสามารถปรับตัวเองให้สามารถเรียนรู้และอยู่ได้กับสภาพแวดล้อมในสถานะ ต่าง ๆ โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักในการดำเนินงาน บนหลักการการพึ่งตนเอง จัดการตนเองของกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง เทศบาลเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนหรือส่งเสริมเพื่อให้เกษตรกรเข้มแข็งเท่านั้น เทศบาลจะเน้นให้เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรโดยความสมัครใจและให้ความสำคัญในการนำงานวิจัย ชุมชนมาเป็นเครื่องมือ ช่วยเหลือในกระบวนการเรียนรู้ให้กับเกษตรกร

ส่งเสริมให้เกษตรกรได้เกิดการเรียนรู้ โดยวิธีการฝึกอบรมและทัศนศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเกษตรกรในเครือข่ายอื่น ๆ ให้มีเวทีเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นต่าง ๆ เช่น แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของเกษตรกรที่มีการรวมตัวกันขึ้นเพื่อให้เกษตรกรได้เรียนรู้ถึงกระบวนการพัฒนากลุ่ม บนฐานข้อมูลที่มีอยู่ กระตุ้นให้เกษตรกรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการทำข้อสรุป วางกฎ วางกติกา ข้อปฏิบัติของกลุ่ม ให้เป็นแนวทางการดำเนินงานและการยอมรับร่วมกันของเกษตรกร เป็นต้น เทศบาลได้วางแนวทางให้เกษตรกรได้เกิดการรวมกลุ่ม และให้กลุ่มมีการจัดทำแนวทางการพัฒนาของกลุ่ม โดยผ่านเวทีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เมื่อได้ข้อสรุปที่เป็นกิจกรรมหรือโครงการพัฒนากลุ่ม ที่นำสู่การปฏิบัติได้แล้วให้นำเสนอคณะกรรมการบริหารของกลุ่ม พิจารณาให้ความเห็นชอบเพื่อเสนอเทศบาลพิจารณาอนุมัติ ให้ความช่วยเหลือ ซึ่งอาจจะเป็นความช่วยเหลือในด้านงบประมาณสนับสนุนโครงการ หรือการจัดให้มีการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร

การศึกษาดูงานพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้กลุ่มเกษตรกรได้เกิดแนวคิด เชิงเปรียบเทียบพื้นที่ในตำบลอุโมงค์และแนวทางการดำเนินงานของตนเอง ทำให้เกิดมีการปรับใช้ หรือนำสิ่งที่พบเห็นมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับ สิ่งที่ค้นพบอีกประการหนึ่งก็คือ ในการเตรียมการเพื่อให้เกษตรกรได้ไปศึกษาดูงาน หน่วยสนับสนุนหรือกลุ่มแกนนำของเกษตรกร ต้องมีการเตรียมการเบื้องต้น เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลของพื้นที่ที่จะไปดูงาน ว่ามีจุดเด่นอะไรบ้าง และควรให้เกษตรกรเตรียมคำถาม ที่จะนำมาปรับใช้กับกลุ่มของเกษตรกร และเมื่อศึกษาดูงานเสร็จแล้ว ต้องให้เกษตรกรได้สรุป ถึงผลการไปศึกษาดูงาน และการนำมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มเกษตรกร

การทดลองปฏิบัติตามแนวทางในการพัฒนาเกษตรกรให้มีความสามารถในการพึ่งตนเอง คือ การทำให้เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกร และนำสู่กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร โดยการใช้วิจัยชุมชนเป็นเครื่องมือ ปรากฏว่า เกษตรกรได้เรียนรู้การพัฒนาแนวคิด แนวทางในการพัฒนากลุ่ม เกษตรกรถึงเป้าหมายที่แท้จริงว่า จัดตั้งกลุ่มคิดเป็นกิจกรรมและมีขั้นตอนการดำเนินงานอย่างไร ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายเกษตรกรจริงหรือไม่ เทศบาลแบ่งมอบพื้นที่ให้เกษตรกรทดลองปฏิบัติ ผลปรากฏว่า ได้ผลผลิตเพียงร้อยละ 50 ที่เหลือไม่ได้ผล เนื่องจากปัญหาการแบ่งเวลามาดูแลไม่สม่ำเสมอ การขายผลผลิตต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง เงินรายได้ส่วนหนึ่ง ต้องหักเข้ากองทุน ทำให้เกษตรกรผู้ปฏิบัติไม่มีรายได้จากกิจกรรม จึงขาดการเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควร เป็นผลทำให้เกิดการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานในระยะต่อมา คือให้เกษตรกรผู้สนใจเป็นผู้ลงทุน เช่นการปลูกข้าว ปลูกผักเชียงดา ปลูกมะนาว ฯลฯ เทศบาลเป็นผู้สนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น ระบบน้ำ หรือการไถแปลง เป็นต้น เมื่อดำเนินการได้ผลผลิตแล้วรายได้เป็นของเกษตรกร หักเงินเข้ากองทุนตามร้อยละที่ตกลงกัน ซึ่งวิธีนี้จะได้ผลกว่าวิธีการแรก การทดลองปฏิบัติจึงเป็นวิธีการที่ควรนำมาใช้ควบคู่ไปกับการวิจัย โดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกษตรกรได้มีการพัฒนาทักษะ มีประสบการณ์จากการได้ทดลองปฏิบัติ เพื่อหาข้อสรุป เพื่อปรับปรุงและพัฒนางานต่อไป เทศบาลตำบลอุโมงค์ได้มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบล

อุโมงค์ นอกจากนี้มีหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ร่วมดำเนินงานในพื้นที่โดยมีการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีตำบลอุโมงค์ โดยการคิดร่วมกัน นำเสนอข้อมูล และหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน ทำให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือระหว่างเกษตรกรในด้านข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ในพื้นที่ของตนเอง อย่างเป็นรูปธรรม ผ่านกิจกรรมการจัดฝึกอบรมและการศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่องความรู้ที่ผ่านการวิจัยและการทดลองสู่ภาคปฏิบัติในสภาพพื้นที่จริง การดำเนินงานพัฒนาด้านการเกษตรในพื้นที่ตำบลอุโมงค์จึงมีการดำเนินงานแบบบูรณาการหน่วยงานทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลอุโมงค์ เพื่อให้การทำการเกษตรในพื้นที่ตำบลอุโมงค์เกิดความยั่งยืน โดยเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนค่านิยมที่มีการคำนึงถึงการผลิตไปพร้อม ๆ กับการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ทั้งนี้ได้มีการปรับองค์ความรู้ เทคโนโลยีสมัยใหม่ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลอุโมงค์ คำนึงถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

การทำโครงการวิจัย ทำให้แต่ละชุมชนตื่นตัว หันมาสนใจกับปัญหา และผลกระทบที่เกิดกับตัวเองมากขึ้น ชุมชนควรอาศัยโอกาสนี้ ร่วมวางแผนและหาทางออก ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ร่วมกันงานวิจัย เป็นงานที่จะมาเติมเต็มให้งานพัฒนาของชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น โดยเฉพาะการวิจัยแบบชุมชน สิ่งประกอบการเรียนรู้ที่นักวิจัย ซึ่งมาจากแกนนำของชุมชน ได้มีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองจนทำงานเป็นระบบ ได้เรียนรู้วิธีคิด วิธีการทำงาน นำสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติ มีหลักเกณฑ์ในการทำงานมีเป้าหมายในการทำงาน มีการเรียนรู้บนฐานข้อมูล ไม่ใช่ใช้ความเห็นของตน เป็นหลัก เป็นการใช้เหตุผล และความรู้และประโยชน์ของชุมชนเป็นข้อสรุปและตัดสินใจ จึงเป็นการสร้างแกนนำที่มีประสิทธิภาพขึ้นในชุมชน ชุมชนจึงควรให้ความสนใจและนำงานวิจัยไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา

ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงาน

เทศบาลตำบลอุโมงค์ ต้องขับเคลื่อนงานด้านเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง หนุนเสริมทางด้านการพัฒนาองค์ความรู้ การปรับวิธีคิด การสนับสนุนปัจจัยการผลิตในโอกาสอันสมควร และการบูรณาการแผนงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรนั้น สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

เทศบาลควรประกาศเป็นนโยบายสาธารณะตนเองว่า ด้วยแนวทางการพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่ให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน และมีแผนงานและแผนเงินว่าด้วยการพัฒนาเกษตรกรที่ชัดเจน รวมทั้ง ให้มีหน่วยงานเจ้าหน้าที่ของเทศบาลที่รับผิดชอบในแผนงานการพัฒนาเกษตรกรเป็นการเฉพาะ

การทำงานพัฒนาชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น เป็นชุมชนที่น่าอยู่ เป็นบทบาทหรือหน้าที่หลักประการหนึ่ง ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่จำเป็นต้องมีวิธีการขับเคลื่อนชุมชน

ให้ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้อย่างชัดเจน เทศบาลตำบลอุโมงค์มีความเชื่อ ประการหนึ่งคือ เชื่อว่าชุมชนมีศักยภาพ มีขีดความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ จึงมียุทธศาสตร์ว่าเทศบาลจะเป็นเพียงผู้สนับสนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนาเท่านั้น และให้ความสำคัญของการพัฒนาไปอยู่ที่การสร้างแกนนำ หรือผู้นำชุมชน ที่มีศักยภาพลุกขึ้นมาชักชวนคนในชุมชนให้มาร่วมกันพัฒนา แต่สิ่งหนึ่งที่เทศบาลมีความตระหนักอยู่เสมอ คือ การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นกระบวนการทางปัญญา เพื่อจะพัฒนาวิถีคิดของคนในชุมชนให้ถูกต้องก่อน โดยมีการทำงานบนฐานข้อมูลของตนเอง จนมองหาทางเลือกหรือทางออกในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชนได้ ซึ่งในกระบวนการนี้ สิ่งที่จะขาดไม่ได้คือ งานทางด้านวิชาการ ดังนั้น เทศบาลจึงจ้างงานวิจัยชุมชน เข้ามาช่วยเติมเต็มในกระบวนการทำงานของเทศบาล ซึ่งจะทำให้แกนนำชุมชน ได้ทำงานอย่างเป็นระบบ คือมีการจัดบันทึก มีการสังเกต มีการวิเคราะห์วิจัย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ส่งผลให้การพัฒนาเป็นไปตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้ เทศบาลควรยกระดับของงานพัฒนาชุมชนให้เป็นงานเฉพาะมากขึ้น มีกระบวนการในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่มีงบประมาณรองรับการดำเนินงานที่ชัดเจน กระบวนการวิจัยชุมชนจึงจะสามารถเริ่มต้นได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ควรสนับสนุนโครงการวิจัยนี้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเมื่อสิ้นสุดงานวิจัยตามโครงการนี้แล้ว สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ควรช่วยกระตุ้นสนับสนุนให้ชุมชนมองหาประเด็นงานวิจัยอื่นๆ ที่สามารถต่อยอด แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมนี้เป็นโจทย์วิจัยที่ท้าทายต่อการวิจัยและผลสัมฤทธิ์ต่อการพัฒนาของกลุ่มเกษตรกรให้มีการพัฒนาตนเอง ฟังตนเองอย่างยั่งยืน เช่น โจทย์วิจัยเกี่ยวกับการหนุนเสริมของเทศบาลในการพัฒนาเกษตรกรรมให้มีการฟังตนเองอย่างยั่งยืน โดยใช้แผนแม่บทชุมชนของเกษตรกรเป็นเครื่องมือ (เป็นการต่อยอดจากการวิจัย) ว่ามีขั้นตอน กระบวนการปฏิบัติเป็นอย่างไร การรับรู้และความเข้าใจของเกษตรกรเป็นอย่างไร เป็นการเรียนรู้บนฐานข้อมูลของกลุ่มเกษตรกรเพื่อทำขอสรรูปและใช้เป็นแนวทางการพัฒนาและเผยแพร่แก่กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ควรมองหาเครือข่ายหรือแนวร่วมที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีทักษะในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าช่วยเหลือกระบวนการพัฒนาให้มาเป็นเครือข่ายและทำความตกลง (MOU) ร่วมกันในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างเป็นระบบมียุทธศาสตร์ มีขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน ซึ่งจะเป็นการช่วยพัฒนาและยกระดับการศึกษาของคนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง